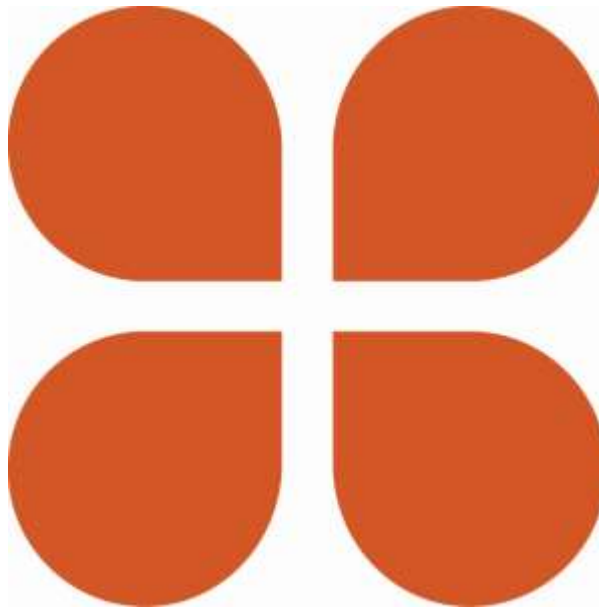

Riksintressen för kulturmiljövården

– Gotlands län (I)

I län beslut RAÄ 1997-08-18. Dokument uppdaterat 2013-09-11. Dokument uppdaterat 2019-01-08 gällande: I 2, I 4, I 5, I 6, I 8, I 9, I 10, I 11, I 12, I 13, I 14, I 15, I 16, I 17, I 18, I 22, I 23, I 24, I 34, I 36, I 50. Beslut 2019-09-25 gällande: I 1, I 13, I 17, I 21, I 25, I 27, I 28, I 29, I 30, I 31, I 32, I 33, I 35, I 37, I 38, I 39, I 40, I 41, I 42, I 44, I 45, I 46, I 47, I 48, I 49, I 61. Utgår: I 43. Dokument uppdaterat 2019-09-26

Områden av riksintresse för kulturmiljövården i Gotlands län (I) enligt 3 kap 6 § miljöbalken

Alskog [I 32] (Alskogs sn)	4
Anga [I 52] (Anga sn)	4
Ardre [I 31] (Ardre sn)	4
Ava [I 2] (Fårö sn)	5
Bandlunde [I 37] (Burs sn)	5
Barläst [I 9] (Lärbro sn)	6
Bläse [I 6] (Fleringe sn)	6
Bro [I 18] (Bro sn)	6
Buttle [I 53] (Buttle sn)	7
Digerrojr i Garda [I 34] (Garda sn)	7
Lajkarhajt - Pavalds [I 12] (Lärbro sn)	7
Eksta med Karlsöarna [I 26] (Eksta sn)	7
Eskelhem-Tofta [I 57] (Eskelhems och Tofta socknar)	8
Fallet [I 13] (Tingstäde sn)	8
Fardhem-Linde [I 55] (Fardhems och Linde socknar)	8
Fide [I 58] (Fide sn)	9
Fjäle i Ala och Visnar ängar i Alskog [I 33] (Ala och Alskogs socknar)	9
Fleringebygden [I 7] (Fleringe sn)	9
Fridarve-Rofinds-Bonsarve [I 46] (Vamlingbo sn)	9
Fårös västra kust [I 1] (Fårö sn)	10
Gasmora [I 3] (Fårö sn)	10
Gotländska fiskelägen [I 60]	11
Gotlands medeltida kyrkomiljöer [I 59]	12
Gotska Sandön [I 49] (Fårö sn)	12
Grötlingbo [I 40] (Grötlingbo sn)	12
Hablingbo och Silte [I 28] (Hablingbo och Silte sn)	13
Hall [I 14] (Halls sn)	13
Hamra [I 42] (Hamra sn)	14
Hau [I 8] (Fleringe sn)	14
Havor [I 56] (Hablingbo sn)	14
Hejnum [I 17] (Hejnums och Bäls socknar)	15
Bro-Stainkalm [I 15] (Häftings)	15
Kräklingbo och Hammarsudden [I 29] (Kräklingbo sn)	15
Kyllaj-Lörge [I 11] (Hellvi sn)	16
Lansa-Marpes [I 5] (Fårö sn)	16
Lausbackar [I 35] (Lau sn)	16
Lickershamn [I 50] (Stenkyrka sn)	17
Lojsta [I 54] (Lojsta sn)	17
Muramaris-Brucebo [I 19] (Visby sn)	17
Nore och Austreområdet [I 47] (Vamlingbo sn)	18
Norrbynområdet [I 45] (Vamlingbo sn)	18
Närkusten [I 36] (Närs sn)	19
Paviken-Västergarn [I 23] (Västergarns sn)	19
Petes [I 27] (Hablingbo sn)	20
Roma kloster [I 21] (Roma och Halla socknar)	20
S:t Olofsholm [I 10] (Hellvi sn)	20
Sigsarve-Suderbys [I 16] (Hangvars sn)	21
Sojvide-Gervide [I 22] (Sjonhems och Vänge socknar)	21
Sundre [I 48] (Sundre sn)	21
Tjelvars grav mm [I 51] (Boge och Gothems sn)	22
Torsburgen [I 61] (Kräklingbo och Gammelgarn sn)	22
Uggarde-Vinarve [I 38] (Rone sn)	23
Vallhagarområdet [I 25] (Fröjels sn)	23

I län beslut RAÄ 1997-08-18. Dokument uppdaterat 2013-09-11. Dokument uppdaterat 2019-01-08 gällande: I 2, I 4, I 5, I 6, I 8, I 9, I 10, I 11, I 12, I 13, I 14, I 15, I 16, I 17, I 18, I 22, I 23, I 24, I 34, I 36, I 50. Beslut 2019-09-25 gällande: I 1, I 3, I 7, I 21, I 25, I 27, I 28, I 29, I 30, I 31, I 32, I 33, I 35, I 37, I 38, I 39, I 40, I 41, I 42, I 44, I 45, I 46, I 47, I 48, I 49, I 61. Utgår: I 43. Dokument uppdaterat 2019-09-26

Verkegards-Dämba [I 4] (Fårö sn) _____	24
Visby [I 20] _____	24
Vivesholm [I 24] (Sanda sn) _____	24
Västlands området [I 43] (Vamlingbo sn) _____	25
Änggårde [I 39] (Rone sn) _____	25
Öja [I 41] (Öja sn) _____	25
Östergarn [I 30] (Östergarns sn) _____	25

I län beslut RAÄ 1997-08-18. Dokument uppdaterat 2013-09-11. Dokument uppdaterat 2019-01-08 gällande: I 2, I 4, I 5, I 6, I 8, I 9, I 10, I 11, I 12, I 13, I 14, I 15, I 16, I 17, I 18, I 22, I 23, I 24, I 34, I 36, I 50. Beslut 2019-09-25 gällande: I 1, I 13, I 17, I 21, I 25, I 27, I 28, I 29, I 30, I 31, I 32, I 33, I 35, I 37, I 38, I 39, I 40, I 41, I 42, I 44, I 45, I 46, I 47, I 48, I 49, I 61. Utgåår: I 43. Dokument uppdaterat 2019-09-26

Alskog [I 32] (Alskogs sn)

Motivering:

En väl sammanhållen bygd med ett flertal historiska gårdsmiljöer från huvudsakligen 1700- och 1800-talet i ett öppet *odlingslandskap*. Landskapets kontinuerliga nyttjande från bronsålder - tidig järnålder framträder väl i landskapet genom lämningar av ett stort antal järnåldersgårdar och gravfält. De vägar som leder genom miljön knyter samman kyrka, gårdar och omgivande socknar på ett belysande sätt, där kyrkan ligger centralt i bygden och intill genomfartsvägen. (*Odlingslandskap, vägmiljö, fornlämningsmiljö, kyrkomiljö, gårdsmiljö*)

Uttryck för riksintresset:

Rösen och skeppssättningar från bronsålder vid Gålrumsgravfältet. Fossil åkermark, husgrunder och stensträngssystem från äldre järnålder främst i området söder om landsvägen, vikingatida boplatser, bildstenar och medeltida kyrka.

Gårdsbebyggelse med tätt liggande gårdsparter kvar i samma gårdslägen som dokumenterats vid skattdäggningen omkring 1700. Bebyggelsen är kompletterad med tillkommande bebyggelse och utflyttade gårdsparter vid laga skiftet. Tvåvånings smala och höga parstugor i sten från 1700- och 1800-tal med bakbyggen, flyglar och ekonomibyggnader i stort format. Tillbyggda verandor med lövsågeridetaler/snickarglädje. Symmetriska fasader och utvändiga fönsterfoder av trä med vinkelbruten överdel (tak) i lokal utformning Stolpkvarnar i ett öppet odlingslandskap.

Äldre vägar kompletterade med ett vägnät från laga skiftet. Vägen förbi Gålrumsgravfältet utgör ett pedagogiskt exempel på kopplingen mellan äldre vägar och gravar.

Anga [I 52] (Anga sn)

Motivering:

1800-talspräglad *odlingslandskap* med ängsmarker, rikt på *fornlämningsmiljöer* som återspeglar förändrad brukningstradition och bosättningsmönster sedan brons- och järnåldern, men med få förändringar under 1900-talet vad gäller bebyggelse och markanvändning. (*Sockencentrum, Gårdsmiljö, Förindustriell produktionsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Bronsåldersrösen, ett stort antal husgrunder med stensträngssystem och fossil åkermark samt gravfält från järnålder i anslutning till nuvarande gårdar. Medeltida kyrka med ristad runinskrift. Gårdsbebyggelse från 1700- och 1800-talen i till största delen ursprungligt läge. Äldre vägnät, kalkugnar och sojden (tjärdalar) och väderkvarnar.

Ardre [I 31] (Ardre sn)

Motivering:

Rumsligt väl sammanhållet småskaligt *odlingslandskap* med lång bruknings- och bosättningskontinuitet med rötter i äldre järnåldern samt flera bevarade gårdsmiljöer från 1700- och 1800-talen. Sockencentrum med medeltida kyrka i norra delen och kyrkoruin i anslutning till medeltida handelsplats. Välbevarade äldre vägar som knyter samman bygden och lämningar av kalk- och träförädling från 1800-talet visar på utmarkens ekonomiska betydelse. (*Odlingslandskap, sockencentrum, kyrkomiljö, tidigindustriell miljö, vägmiljö, fornlämningsmiljö*).

I län beslut RAÅ 1997-08-18. Dokument uppdaterat 2013-09-11. Dokument uppdaterat 2019-01-08 gällande: I 2, I 4, I 5, I 6, I 8, I 9, I 10, I 11, I 12, I 13, I 14, I 15, I 16, I 17, I 18, I 22, I 23, I 24, I 34, I 36, I 50. Beslut 2019-09-25 gällande: I 1, I 13, I 17, I 21, I 25, I 27, I 28, I 29, I 30, I 31, I 32, I 33, I 35, I 37, I 38, I 39, I 40, I 41, I 42, I 44, I 45, I 46, I 47, I 48, I 49, I 61. Utgår: I 43. Dokument uppdaterat 2019-09-26

Uttryck för riksintresset:

I anslutning till den centrala odlingsbygden finns lämningar efter tre gårdar från äldre järnålder. Medeltida ruiner och grunder förutom kyrkan och kyrkoruinen Gunnfjauns kapell. Stora tvåvånings parstugor i sten från 1700- och 1800-talen med i stort oförändrade bebyggelselägen. Vissa av parstugorna med brutet tak, och många byggnader med utvändiga fönsterfoder av trä i lokal utformning och tvåfärgade fönstersnickerier. Äldre vägnät i ett öppet och visuellt tillgängligt landskap. Kalkugnar och sojden (tjärdalar). Ardre sockens centrala del utgör ett väl sammanhållet kulturlandskap, där gårdarna ligger i kanten av ett omfattande inägolandskap, på ett sätt som är mycket representativt för Gotland.

Ava [I 2] (Fårö sn)

Motivering:

Småskaligt odlingslandskap vilket till stora delar präglas av 1600-talets markanvändning med en ensamgård med bebyggelse från 1700- och 1800-talen. Området illustrerar på ett pedagogiskt sätt uppkomsten av en gårdsmiljö från 1600-talet och bebyggelsens lokalisering utifrån de naturgeografiska förutsättningarna. *Odlingslandskap, ensamgård.*

Uttryck:

Inhägnade åkrar, betade hedtallskogar, välbevarade sten- och trähägnader. Gårdsbebyggelse från 1700- och 1800-tal med vitkalkade mangårdsbyggnader med brutna tak belagda med tegel, frontespis och bakbyggen. Ekonomibygnader uppförda i kalksten och delvis skiftesverk. Det öppna landskapet och bebyggelsens lokalisering i relation till skog, hav och åker. Det rumsliga sambandet mellan gårdens bebyggelse och dess inägor, präglade av ett småskaligt åkerbruk.

Bandlunde [I 37] (Burs sn)

Motivering:

Fornlämningsmiljö från i huvudsak järnåldern som ger en god bild av ett under förhistorisk tid intensivt nyttjat kustområde, och som speglar havets och handelns betydelse för det gotländska samhället under framför allt vikingatid. Inåt land har fornlämningsmiljöerna kontinuerligt utvecklats i takt med markanvändningen och kompletterats med flera intressanta *gårdsmiljöer* från 1700- och 1800-talen i ett småskaligt *odlingslandskap*. (*Fornlämningsmiljö, gårdsmiljö, odlingslandskap*)

Uttryck för riksintresset:

Ett ytmässigt omfattande och komplext järnålderslandskap bestående av ett extensivt system av stensträngar (stenhägnader), ett flertal husgrunder från järnåldern, bl a Stavars hus, Gotlands största husgrund. Gravvar och gravfält och öns största koncentration av block med sliprännor och slipytor. Lämningar av en hamn- och handelsplats från vikingatid-tidig medeltid. Spår av fiskebodas och båthus och fynd av flera silverdepåer från vikingatid med koppling till hamnområdet. Inåt land gårdsmiljöer från 1700- och 1800-talen, väster om järnålderns och vikingatidens bebyggelselägen. Småskaligt inägolandskap med åkrar, slätteräng och beteshagar. Fornlämningsmiljöer med husgrunder och stensträngar bevarade som åkerholmar.

I län beslut RAÅ 1997-08-18. Dokument uppdaterat 2013-09-11. Dokument uppdaterat 2019-01-08 gällande: I 2, I 4, I 5, I 6, I 8, I 9, I 10, I 11, I 12, I 13, I 14, I 15, I 16, I 17, I 18, I 22, I 23, I 24, I 34, I 36, I 50. Beslut 2019-09-25 gällande: I 1, I 13, I 17, I 21, I 25, I 27, I 28, I 29, I 30, I 31, I 32, I 33, I 35, I 37, I 38, I 39, I 40, I 41, I 42, I 44, I 45, I 46, I 47, I 48, I 49, I 61. Utgår: I 43. Dokument uppdaterat 2019-09-26

Barläst [I 9] (Lärbro sn)

Motivering:

Mindre kalkbruksmiljö med karakteristisk lokalisering utifrån råvarutillgång och utskeppningsmöjligheter med anläggningar för produktion och boende som tydligt visar kalkbränningsprocessens utveckling från 1600- till 1900-talet. Sambandet med cementindustrin i Slite tydliggör kalhanteringsens kontinuitet och utveckling från småskalig och hantverksmässig till storskalig och industriell. *Industrimiljö.*

Uttryck:

Välbevarade kalkugnar från olika tidsepoker med tillhörande kalklador. Lämningar av kalkstensupplag och avfallshögar. Utskeppningshamn med vågbrytare. Baskista (i vilken plank ångades för att passa skeppens bordläggning) för skeppsbyggeri. Arbetarbostäder. Fria siktlinjer mot sydväst och cementindustrin i Slite.

Bläse [I 6] (Fleringe sn)

Motivering:

Kalkindustri- och bruksmiljö med industrianläggningar, kalkbrott och arbetarbostäder vilka speglar den industriella utvecklingen och sociala förhållandena i en kalkindustrimiljö från 1800-talet fram till 1950-talet.

Bruksmiljö.

Uttryck:

Två kalkugnar samt kalkugnsruiner, kalklador, slagghög, hamnanläggning, järnväg samt stenbrott. Disponentvilla, arbetarbostäder och strandbodas. Hamnen och kalkugnarnas fysiska förbindelse med stenbrottet via järnvägsrälsen. Slagghögens kustnära placering och dominans av kustpartiet. Disponentsvillans högt belägna placering vid vägens slut. De småskaliga arbetarbostädernas placering på rad utmed vägen upp till kalkbruket. Strandbodas i anslutning till bruket och till bostäderna.

Bro [I 18] (Bro sn)

Motivering:

Centralbygd med fornlämningar, vägnät, odlingslandskap, kyrka och bebyggelse som återspeglar utvecklingen av en centralbygd på mellersta Gotland under järnåldern fram till 1800-talet. *Centralbygd.*

Uttryck:

Gravfält med ca 300 gravar, bildstenar från den äldre järnåldern på ursprunglig plats, offerkälla med svärdslipningsstenar och medeltida stenbrott. Medeltida kyrka med många inmurade bildstenar i murverket. Två stigluckor i kyrkogårdsmuren. Medeltida gårdspört tillhörande den tidigare prästgården. Bebyggelsemiljöer, huvudsakligen från 1700- och 1800-talen men även inslag av medeltida hus och delar av medeltida hus. Medeltida vägnät. Kyrkans centrala placering precis intill den nord-sydgående landsvägen. Två stora gravfälten och offerkälla i nära anslutning till kyrkan. De två bildstenarna Bro Stajnkällingar med sina ursprungliga placeringar intill landsvägen. Gårdarnas ursprungliga placering i gränsen mellan inägor och utmark.

I län beslut RAÅ 1997-08-18. Dokument uppdaterat 2013-09-11. Dokument uppdaterat 2019-01-08 gällande: I 2, I 4, I 5, I 6, I 8, I 9, I 10, I 11, I 12, I 13, I 14, I 15, I 16, I 17, I 18, I 22, I 23, I 24, I 34, I 36, I 50. Beslut 2019-09-25 gällande: I 1, I 3, I 7, I 21, I 25, I 27, I 28, I 29, I 30, I 31, I 32, I 33, I 35, I 37, I 38, I 39, I 40, I 41, I 42, I 44, I 45, I 46, I 47, I 48, I 49, I 61. Utgå: I 43. Dokument uppdaterat 2019-09-26

Buttle [I 53] (Buttle sn)

Motivering:

Rika *fornlämningsmiljöer* i ett småskaligt *odlingslandskap* på mager mark omgivet av skog med bosättningsspår och åkersystem alltsedan yngre bronsåldern. (*Gårdsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Fossil åkermark, husgrunder, stensträngar, gravfält och bildstenar från järnålder i anslutning till odlingsbygd och bebyggelse. Medeltida kyrka. Gårdsbebyggelse från 1700- och 1800-talen. Äldre vägsystem.

I området ingår även:

Buttle järnvägsstation från 1878 med stationshus och uthusbyggnader.

Digerrojr i Garda [I 34] (Garda sn)

Motivering:

Fornlämningsmiljö som är ett bra exempel på det territoriella agerandet under bronsålder till äldre järnålder med gravar belägna längs gränser och vägar för att markera ägande. *Fornlämningsmiljö*.

Uttryck:

Storrösen, bland annat gravröset Digerrojr som är ca 35 meter i diameter och 4–5 meter högt och mycket framträdande i landskapet. Stensättningar, skeppssättningar, resta stenar och hägnadsrester. Fornlämningarnas placering längs en ås utmed sockengränsen mellan Garda och Lau.

Lajkarhajt - Pavalds [I 12] (Lärbro sn)

Motivering:

Omfattande och varierad fornlämningsmiljö och odlingslandskap som speglar hur markanvändning och bebyggelse utvecklats längs en förhistorisk farled från bronsålder fram till 1800-talet. *Odlingslandskap, fornlämningsmiljö*.

Uttryck:

Fornlämningsmiljöer i form av storröse, skeppssättningar från bronsåldern och flera gravfält vid Domarlunden och på Lajkarhajt från järnåldern. Hällristningar vid Hågvide. Rösen, järnåldersgravfält och husgrunder invid gårdarna Slängs. Den storbyggda f.d. kalkpatrongården Pavalds från sent 1600-tal. Gårdsmiljöer från 1700- och 1800-tal med mangårdsbyggnader och tillhörande flyglar i kalksten med putsade fasader, tydliga gårdsbilder och underordnade ekonomibygnader. Gårdarna är placerade längs den östra kanten av dalgången. Fornlämningarnas placering utmed den östra slutningen av den före detta farleden mellan Kappelhamnsviken och Vägumeviken. 1600-talets gårdslägen intill järnålderns bosättningar i gränsen mellan dalgångens slutning med inågor i väster och utmarken på höjden i öster.

Eksta med Karlsöarna [I 26] (Eksta sn)

Motivering:

A. Väl sammanhållna *fornlämningsmiljöer* med vetenskapligt och pedagogiskt intresse.

B. Kustnära *odlingslandskap* med lång bruknings- och bosättningskontinuitet, präglad av 1800-talets småskaliga markanvändning. Den storbyggda gårdsbebyggelsen är spridd och har karaktäristiska

I län beslut RAÅ 1997-08-18. Dokument uppdaterat 2013-09-11. Dokument uppdaterat 2019-01-08 gällande: I 2, I 4, I 5, I 6, I 8, I 9, I 10, I 11, I 12, I 13, I 14, I 15, I 16, I 17, I 18, I 22, I 23, I 24, I 34, I 36, I 50. Beslut 2019-09-25 gällande: I 1, I 13, I 17, I 21, I 25, I 27, I 28, I 29, I 30, I 31, I 32, I 33, I 35, I 37, I 38, I 39, I 40, I 41, I 42, I 44, I 45, I 46, I 47, I 48, I 49, I 61. Utgår: I 43. Dokument uppdaterat 2019-09-26

drag från 1700- och tidigt 1800-tal men även delvis av medeltida ursprung. (*Gårdsmiljö, Skansmiljö, Militär miljö, Kommunikationsmiljö, Förindustriell produktionsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

A. Stenåldersboplatser vid Ajvide samt i grottan Stora Förvar på Stora Karlsö, bronsåldersrösen och skeppssättningar längs kusten, fossil åkermark, husgrunder och stensträngar från äldre järnålder, gravfält, vikingatida bebyggelselägen och medeltida bebyggelse lämningar. Eksta medeltida kyrka.
B. Beteslandskap på Lilla Karlsö. Medeltida *stenbrott*, rester av *fiskeläge* samt fyrplats och Karlsöklubbens byggnader från 1800-talets slut på Stora Karlsö. Stenskans från 1700-talet vid Skansudd samt värn från 2:a världskriget. Vid sidan av stenhusbyggandet finns i bygden också en rik träbyggartradition. Sojden (tjärdalar) och väderkvarnar i sten och trä.

Eskelhem-Tofta [I 57] (Eskelhems och Tofta socknar)

Motivering:

Ovanligt tät fornlämningskoncentration från stenålder, bronsålder och järnålder i skogsmark i anslutning till sockengräns vid sidan av dagens bebyggelse från 1700- och 1800-talen längs med sockenvägen till Eskelhem kyrka. (*Fornlämningsmiljö, Sockencentrum*).

Uttryck för riksintresset:

Ett flertal stenåldersboplatser och bronsåldersrösen samt skeppssättningar och järnåldersgravfält. Ett stort antal lämningar efter järnåldersgårdar intill stensträngssystem och områden med fossil åkermark. Vikingatida boplatsoområden. Eskelhem medeltida kyrka. Prästgård samt gårds- och bostadsbebyggelse från 1700- och 1800-talen, de senare med ofta rik snickarglädje från sekelskiftet 1900.

Fallet [I 13] (Tingstäde sn)

Motivering:

Fornlämningsmiljö i karg utmark med lämningar efter en isolerad järnåldersgård som avspeglar en liten bys utveckling från äldre till yngre järnålder med trolig kontinuitet in i medeltid. Området utgör ett belysande exempel på järnåldersmänniskornas nyttjande av ett landskapsrum. *Fornlämningsmiljö*.

Uttryck:

Ett tiotal välbevarade husgrunder, stensträngar, skärvtenshöj och gravfält. I området finns även syllstenar för trähus. Fornlämningarnas täta inbördes sammanhang, orördhet och avsaknad av rekonstruktioner. Landskapsrummet sträcker sig från hällmarker i söder till sankna områden i norr med öppna betesmarker i anslutning till den tidigare bebyggelsen.

Fardhem-Linde [I 55] (Fardhems och Linde socknar)

Motivering:

Centralbygd i kuperat odlingslandskap med bruknings- och bosättningskontinuitet sedan förhistorisk tid. Medeltida tredingskyrka vid Fardhem och Linde medeltida kyrka. (*Sockencentrum, Gårdsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Sandarve kulle med husgrunder, stensträngssystem och vägar från järnåldern. Järnåldersgravfält vid Prästgården i Fardhem och Rojrågen. Lindebergets två fornborgar, den ena med 30-talet gravar. Medeltida kyrkorna Fardhem och Linde, den senare med stiglucka, sockenmagasin och prästgårdsruin. Gårdsbebyggelse från 1700- och 1800-talen i sten med stora mangårdsbyggnader samt rester efter äldre vägnät.

I län beslut RAÄ 1997-08-18. Dokument uppdaterat 2013-09-11. Dokument uppdaterat 2019-01-08 gällande: I 2, I 4, I 5, I 6, I 8, I 9, I 10, I 11, I 12, I 13, I 14, I 15, I 16, I 17, I 18, I 22, I 23, I 24, I 34, I 36, I 50. Beslut 2019-09-25 gällande: I 1, I 3, I 7, I 21, I 25, I 27, I 28, I 29, I 30, I 31, I 32, I 33, I 35, I 37, I 38, I 39, I 40, I 41, I 42, I 44, I 45, I 46, I 47, I 48, I 49, I 61. Utgåår: I 43. Dokument uppdaterat 2019-09-26

Fide [I 58] (Fide sn)

Motivering:

Småskaligt *odlingslandskap* med kontinuitet i markanvändning och gårdslägen från äldre järnålder-medeltid.

Uttryck för riksintresset:

Järnåldershusgrund, stensättning, bildsten vid Österby och vid kusterna sliprännor. Vikingatida och medeltida boplatzlämningar, bl.a. husruin vid Odvalds. Medeltida kyrka med stigluckor. Unik och välbevarad rest av äldre kulturlandskap (före laga skifte) öster om Fide kyrka. Många och väl bibehållna stenmurar. Nuvarande bebyggelse i sten från 1800-talet med vissa äldre och yngre inslag. Flera *gårdsmiljöer* med tät bebyggelse.

Fjäle i Ala och Visnar ängar i Alskog [I 33] (Ala och Alskogs socknar)

Motivering:

Två isolerade och särskilt välbevarade *fornlämningsmiljöer* av stort vetenskapligt och pedagogiskt intresse, brukade från äldre järnålder in i medeltid. De tydliga spåren av markanvändning och bebyggelse haft stor betydelse för tolkningen av odlingslandskapets framväxt och byggnadsteknikens förändringar på Gotland. Förhistoriska, medeltida och historiska vägsystem som förbinder gårdsmiljöerna med de omgivande bygderna speglar på ett representativt sätt kommunikationsvägarna i det äldre utmarkslandskapet. (*Fornlämningsmiljö, vägmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Bebyggelse lämningar i form av stolphål, husgrunder och stensatt brunn. Stensträngar, fossila åkrar, odlingsterrasser och fägator i anslutning till gårdsplatserna.

Äldre vägar till omgivande områden och socknar, även dessa kantade av järnåldersgravar. Gravfält, som på något avstånd utanför bebyggelse lämningarna och odlingsmarken, omger gårdsplatserna vid Fjäle och Visnar ängar. I Visnar ängar hålväg, kantad av gravar och avbrutna bildstenar samt sliprännor i håll intill en bäck.

Flingebygden [I 7] (Flinge sn)

Motivering:

Centralbygd kring den medeltida kyrkan, med bebyggelse som särskilt väl speglar den gotländska bondekulturen under 1700- och 1800-talen. (*Sockencentrum, Gårdsmiljö, Kognitiv miljö*).

Uttryck för riksintresset:

Ett väl sammanhållet odlingslandskap präglad av 1800-talets brukningsskick med välbevarad bebyggelse i sten från 1700- och tidigt 1800-talet, omgivet av betade utmarker. Den sägenomspunna spelmannsgården Grodde, till vilken en stor del av 1800-talets gotländska allmogemusik är knuten.

Fridarve-Rofinds-Bonsarve [I 46] (Vamlingbo sn)

Motivering:

Ett väl sammanhållet och överblickbart odlings- och beteslandskap omgivet av skog.

Bebyggelsestrukturen bär tydliga spår av en kontinuerlig brukningstradition från äldre järnålder och medeltid och gårdarnas olika lägen över tid framgår tydligt. Även laga skiftets påverkan framgår tydligt genom utflyttad gård mitt i området samt det räta vägnätet. (*Odlingslandskap, fornlämningsmiljö, gårdsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

I län beslut RAÄ 1997-08-18. Dokument uppdaterat 2013-09-11. Dokument uppdaterat 2019-01-08 gällande: I 2, I 4, I 5, I 6, I 8, I 9, I 10, I 11, I 12, I 13, I 14, I 15, I 16, I 17, I 18, I 22, I 23, I 24, I 34, I 36, I 50. Beslut 2019-09-25 gällande: I 1, I 13, I 17, I 21, I 25, I 27, I 28, I 29, I 30, I 31, I 32, I 33, I 35, I 37, I 38, I 39, I 40, I 41, I 42, I 44, I 45, I 46, I 47, I 48, I 49, I 61. Utgå: I 43. Dokument uppdaterat 2019-09-26

I områdets norra delar finns lämningar från järnålder, fossil åkermark, hägnader, husgrunder, malstenar. I öster finns den medeltida ödegården Fridarve bevarad som en restaurerad ruin. Centralt i området finns gårdsbebyggelse från 1700- och 1800-tal men med medeltida ursprung vid Bonsarve och Rofinds. Medeltida grindstolpar vid Rofinds. Bebyggelsen vid Bonsarve ligger sedan laga skiftet kvar på de gamla gårdstomterna och bebyggelsebilderna ger därför ett ålderdomligt intryck genom sin täta gruppering. En- och tvåvånings parstugor i sten samt en mindre enkelstuga med tillbyggnader och flistak av sandsten. Restaurerad kvarnmiljö vid Bonsarve med holländarkvarn av ovanlig typ. Det rumsliga sambandet mellan den medeltida och historiska bebyggelsen. Det öppna beteslandskapet runt ruinen Fridarve och fria siktlinjer ut över odlingslandskapet och den vid laga skiftet utflyttade gården.

Fårös västra kust [I 1] (Fårö sn)

Motivering:

Kustnära, varierat och öppet *odlingslandskap*. Gårdsmiljöer med intilliggande åkrar samt omgivande utmarker bildar ett läsbart landskap där kopplingen mellan gården, dess inägomark och utmark är mycket tydlig. Ett flertal välbevarade *fiskelägen* visar på fiskets betydelse som näringsfång. Landskapet återspeglar den mångsidiga markanvändningen på Gotland från järnåldern till 1700-talet innan de stora jordbruksreformerna omformade landskapet. (*Fornlämningssmiljö, odlingslandskap, fiskeläge, gårdsmiljö*)

Uttryck för riksintresset:

Fornlämningar med bl.a. husgrunder och fossil åkermark från äldre järnålder vid Langhammars och Lauter. Vikingatida och medeltida hamn vid Gamla hamn med gravar och kapellgrund. Gårdsmiljöer och kulturlandskap med byggnader från 1700- och tidigt 1800-tal vid Bondans och Langhammars. Gårdsbebyggelsen vid Bondans utspridd i en oregelbunden, elliptisk planform. Langhammars på norra kusten med ursprungligt gårdsläge och medeltida husruiner vid Dyänge. Kalkpatrongården Blesellska huset i framträdande strandläge vid Lauter. På södra kusten tät gårdsbebyggelse vid Mölnor, ekonomibygnader och lambgiftar med agtak. Kalkugnar och väderkvarnar i sten. Fiskebodas, vissa äldre bodas med kallmurade stenväggar, gavelgång och flacka faltak. En sällsynt knuttimrad bod vid Jauvika, Lauter fiskeläge samt lots- och vaktstuga på Lauterhorn. Helgumannens fiskeläge utgör en tät klunga strandbodas i ensligt läge på klapperstensstranden. Det betade landskapet med öppna vyer och åkrar inhägnade med stenvägar. Det rumsliga sambandet mellan gårdarna, dess inägomark och utmarkerna bestående av myrar, betad alvarmark, skog och strand.

Gasmora [I 3] (Fårö sn)

Motivering:

Öppet *odlingslandskap* präglad av 1700- och 1800-talens markanvändning, med välbevarade gårds- och bebyggelsemiljöer som har tydlig koppling till omgivande produktionsmarker. Odlingslandskapet närmast gårdarna och den omgivande utmarken med kvarnar och kustanknutna anläggningar för fiske och kalkbränning som visar dessa binärings betydelse för försörjningen. (*Odlingslandskap, gårdsmiljö, kvarnmiljö, fiskeläge*)

Uttryck för riksintresset:

Gårdsmiljöer med betade strand- och alvarmarker inramade av hägnader i sten och trä vid Gasmora och Nystugu. Väderkvarnar, lambgiftar och linbastur. Stora Gasmora och Nystugu har bebyggelse

I län beslut RAÅ 1997-08-18. Dokument uppdaterat 2013-09-11. Dokument uppdaterat 2019-01-08 gällande: I 2, I 4, I 5, I 6, I 8, I 9, I 10, I 11, I 12, I 13, I 14, I 15, I 16, I 17, I 18, I 22, I 23, I 24, I 34, I 36, I 50. Beslut 2019-09-25 gällande: I 1, I 3, I 7, I 21, I 25, I 27, I 28, I 29, I 30, I 31, I 32, I 33, I 35, I 37, I 38, I 39, I 40, I 41, I 42, I 44, I 45, I 46, I 47, I 48, I 49, I 61. Utgå: I 43. Dokument uppdaterat 2019-09-26

från 1700- och 1800-talen, där den höga tvåvånings manbyggnaden på Gasmora och bebyggelsen med bland annat agladugård på Nystugu är de mest framträdande. Gårdsbebyggelse vid Stora Hoburga och Båta med väderkvarnar och torkbastur. Fiskeläget Ulsbod innanför Västerriv och kalkugn på Alnäsaudden. På Vingardsalvret finns en knuttimrad lambgift som ger ett förhistoriskt intryck. Området är ett levande kulturlandskap där den odlade jorden brukas och alvarmarker och strandvallar i naturliga terrasser betas. Genom öppenheten vid gårdarna, ger landskapet storslagna vyer med vindlande stenmurar, ålderdomlig bebyggelse och vid horisont över havet. Gårdsbebyggelsens läge intill den gamla vägen och med åker- och betesmarker som mjukt sänker sig från bebyggelsen ner mot havet.

Gervalds [I 44] (Vamlingbo sn)

Motivering:

Välbevarade *ensamgårdar* med tydliga spår av en kontinuerlig bosättning sedan järnålder. Ett småskaligt *odlingslandskap* med välavgränsade åkrar, ängen och betesmarker och omgärdade av stenmurar. Landskapet längs vägen förbi gårdarna Gervalds och Sippmanne, är öppet och överskådligt och ramar in bebyggelsen med tillhörande inägolandskap vilket ger en belysande bild av en typisk landskapsstruktur från 1700- och 1800-talen. *Fiskeläge* med rötter i vikingatid visar på fiskets stora betydelse för näringsfånget. (*Ensamgård, odlingslandskap, fiskeläge, fornlämningsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Fornlämningar i form av gravfält, ett flertal husgrunder och stensträngar från järnåldern. Ruiner efter den medeltida gården Sippmanne samt medeltida grindstolpar. Öppet och kuperat åker- och hedlandskap samt gårdsbebyggelse från 1800-talet i sten under tegel- och flistak. Manbyggnader med bakbyggen och sidoljusfönster vid huvudentrén (smala fönster på ömse sidor) och små vindfönster på gavlarna. Stenmurar kantar vägarna och hägnar in åker- och betesmarken. Väderkvarnar, varav någron som ruin, med sexkantig planform och lökkupol, vilket är typiskt för området. Strandbodas i sten med flistak. Gårdarnas inägor, omgivna av stenmurar och sammanbundna med äldre vägar. Det nära sambandet mellan gårdarna och fiskeläget vid Bjärgeslänningar. De smala och raka lagaskiftesvägarna i öst-västlig riktning som leder ner till kusten och vägsträckningen parallellt med kusten utmed gårdarna Stenstugu och Bjärges och söderut ner till Hoburgen.

Gotländska fiskelägen [I 60]

Motivering:

Fiskelägen i gotländsk tradition, ofta med rötter i förhistoriska hamnlägen, bestående av bodar från 1600- till 1900-talet, byggda för redskapsförvaring och tillfällig övernattnings för det husbehovsfiske som Gotlands bönder fordom bedrev då alla hade tillgång till stranden.

Uttryck för riksintresset:

Fiskelägena är inbördes olika, med oftast träbodas på västra och norra Gotland och stenbodas på östra och södra Gotland. De äldsta bodarna är byggda i skiftesverk eller knuttimring med gavelingång och faltak, de något yngre i sten med flistak på södra Gotland, de yngsta i resvirke med spån- eller papptak. Till fiskelägena hör båtlänningar eller bryggor, gistgårdar/braidningar för nättorkning, lysstänger, fiskrökar mm. Följande fiskelägen ingår i riksintresset Gotländska fiskelägen: Sigsarvestrand och Häftingsstadar i Hangvar, Agbod i Gothem, Hammars i Norrlanda, Grynge i Gammelgarn, Vitvär i Ardre, Hus i Rone, Holm i Vamlingbo, Valbybodas i Fröjel, Kovik i Sanda och Gnisvärd i Tofta socken.

I län beslut RAÅ 1997-08-18. Dokument uppdaterat 2013-09-11. Dokument uppdaterat 2019-01-08 gällande: I 2, I 4, I 5, I 6, I 8, I 9, I 10, I 11, I 12, I 13, I 14, I 15, I 16, I 17, I 18, I 22, I 23, I 24, I 34, I 36, I 50. Beslut 2019-09-25 gällande: I 1, I 3, I 7, I 21, I 25, I 27, I 28, I 29, I 30, I 31, I 32, I 33, I 35, I 37, I 38, I 39, I 40, I 41, I 42, I 44, I 45, I 46, I 47, I 48, I 49, I 61. Utgå: I 43. Dokument uppdaterat 2019-09-26

Gotlands medeltida kyrkomiljöer [I 59]

Motivering:

De 92 medeltida kyrkorna och fyra ödekyrkorna i sten från 1100-, 1200- och 1300-talen representerar romansk och gotisk byggnadskonst med såväl västliga som östliga influenser i ett komprimerat men påkostat utförande sammanfört i en karaktäristisk gotländsk byggnadsstil där arkitektur, sten- och träskulptur, mural- och glasmåleri vittnar om mycket hög hantverksskicklighet. (*Kyrkomiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Kyrkorna är i det närmaste intakt bevarade med få tillägg från senare århundraden. Till kyrkorna hör kyrkogårdar med murar och stigluckor från samma tid, i vissa socknar finns kastaler, prästgårdsruiner mm. Intill många kyrkor står ståtliga prästgårdar, varav flera från medeltid men ombyggda under 1700- och tidigt 1800-tal, en del med alla ekonomibyggnader bevarade. Till de gotländska kyrkomiljöerna hör även sockenmagasin, skolor, fattigstugor; byggnader av betydande kulturhistoriskt värde.

Gotska Sandön [I 49] (Fårö sn)

Motivering:

Ö vars historia och miljö präglats av det isolerade läget mitt i Östersjön och som återspeglar en närmast unik boendemiljö från vikingatid fram till våra dagar. *Kommunikationsmiljö* i form av fyrplatser med tillhörande anläggningar vilka speglar fyrväsendets utveckling under 1800- och 1900-talet. Därtill präglas ön av 1700-, 1800- och det tidiga 1900-talets bebyggelse för såväl säsongsvis som permanent bosättning med jordbruksskötsel, jakt, fiske och skogsbruk. (*Kommunikationsmiljö, fornlämningsmiljö, kustlandskap och kustmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Boplatslämningar av säsongskaraktär från sten- och bronsålder, skärvstenshögar samt gravar från järnåldern och historisk tid.

Fyrplats från 1858 med fyrby där fyrplatsens inhägnade byggnader är lagda i fyrkant innehållande fyrbetjäningens bostäder och uthus. Fyrbyns hus är uppförda i trä med röd träpanel och i 1 ½ plan under tegeltak. I anslutning ligger skolhus och på en skogklädd sandås står den höga fyren med lanternin på eternitklädd fackverksstomme (en så kallad Heidenstamfyr). Äldre övergivna fyrplatser med delvis bevarad bebyggelse, bland annat vid Tärnudden. Timrat kapell i ängelik omgivning. Kyrkogård, begravningsplatser och mausoléer. Tallar med ristningar och inskriptioner på Höga Revarn. Restaurerad och rekonstruerad gårdsbebyggelse och skogshuggarbarack i tjärstruket timmer. På södra kustens strand jakt- och fiskestugor från 1800- och 1900-tal, i trä och uppförda i samma enkla stil som det svenska fastlandets nyttobebyggelse i kustbandet med inslag av återvunna delar och vrakgods. Spår av havs- och kustanknutna verksamheter på ön, såsom träruiner och lämningar efter skogshantering och utskeppning av timmer, förlisningsplatser och skeppsvrak, fiske- och säljaksplatser tydliggör kopplingen mellan naturen och människans nyttjande av ön.

Grötlingbo [I 40] (Grötlingbo sn)

Motivering:

Centralbygd med ålderdomligt *odlingslandskap* med omfattande hägnadssystem. Landskapet har ursprung i äldre järnålder och är brukat och bebott i kontinuitet. Vid kusten fiskelägen och på utmarken kvarnar som varit knutna till gårdarna. (*Centralbygd, odlingslandskap, kyrkomiljö*,

I län beslut RAÅ 1997-08-18. Dokument uppdaterat 2013-09-11. Dokument uppdaterat 2019-01-08 gällande: I 2, I 4, I 5, I 6, I 8, I 9, I 10, I 11, I 12, I 13, I 14, I 15, I 16, I 17, I 18, I 22, I 23, I 24, I 34, I 36, I 50. Beslut 2019-09-25 gällande: I 1, I 13, I 17, I 21, I 25, I 27, I 28, I 29, I 30, I 31, I 32, I 33, I 35, I 37, I 38, I 39, I 40, I 41, I 42, I 44, I 45, I 46, I 47, I 48, I 49, I 61. Utgå: I 43. Dokument uppdaterat 2019-09-26

vägmiljö, kustmiljö, fornlämningsmiljö)

Uttryck för riksintresset:

Fornlämningsmiljöer med fynd från stenålder, storröse, husgrunder, stensträngssystem, fossil åkermark samt fornborg med husgrund. Stor, medeltida kyrka med framträdande läge i öppet landskap på en svag höjdsträckning samt prästgård med medeltida delar och stor huvudbyggnad i två våningar. Ringväg, av delvis förhistoriskt ursprung, som omger odlingsbygden och kantas av långa stenmurar. Gårdar med bebyggelse i sten från medeltid samt 1700- och 1800-tal. Medeltida gården Kattlunds med en oregelbunden manbyggnad av medeltida ursprung och tillbyggd på 1700- och 1800-tal samt under flistak av sandsten. Vid Kattlunds även en lång ladugårdslänga med i huvudsak medeltida murverk, tegeltak och flistak samt karakteristiskt utstickande bjälkändar. Byggnader med flistak, bland annat en liten, blått avfärgad parstuga vid Domerarve och en enkelstuga vid Lunds. Strandbodar av sten under flistak vid bland annat Ronningsbod, Vigebod och Slesbod. Fiskehamn vid Fluntinge. Ekonomibygnader i skiftesverk under ag- och spåntak. Väderkvarnar i sten och trä. Hägnader av sten, små åkrar, beteshagar, ängen och de öppna betade strand- och alvarmarker.

Hablingbo och Silte [I 28] (Hablingbo och Silte sn)

Motivering:

Odlingslandskap med gårdsmiljöer, kyrkomiljöer och medeltida slingrande vägmiljö vilken är opåverkad av senare århundradens vägomläggningar. Sammantaget speglar området väl det agrara landskapets utveckling på södra Gotland från 1700- till 1900-talet. (Odlingslandskap, gårdsmiljö, kyrkomiljö, vägmiljö)

Uttryck för riksintresset:

Gårdsbebyggelse i sten från 1700- och 1800-tal, ofta vitkalkade tvåvånings parstugor under tegeltak, men även enkelstugor är vanliga i området. Bostadshuset har i regel smala sidoljusfönster på ömse sidor om huvudentrén. Enkelstuga av sten vid Hallvide i Silte, i två våningar under tegeltak, med bottenvåningen utbyggd i parstugeform med stenflistak på envåningsdelen. Äldre vägsträckning i ursprungligt läge. Milstolpar. Medeltida kyrkor i Silte och Hablingbo. Hablingbo prästgård med huvudbyggnad i två våningar av sten och sexdelad plan, flygel och lång bodlänga med ladugård och tiondelada på motsatta sidan av sockenvägen. Gårdsbebyggelsens nära placering intill den norr-södergående vägen. Vägens slingriga sträckning, delvis ovanpå Littorinavallen (den forntida strandvallen).

Hall [I 14] (Halls sn)

Motivering:

Kustanknutet odlingslandskap med förhistoriska boplatser, gårdsbebyggelse med i hög grad bibehållen äldre byggnadstradition, fiskelägen som visar på fiskets betydelse som binäring samt välbevarat äldre vägnät. Sammantaget återspeglar området hur markanvändning och bebyggelse utvecklats i det kustnära och småskaliga landskapet på Gotland från stenålder till 1800-talet. *Fornlämningsmiljö, vägmiljö.*

Uttryck:

Fornlämningsmiljöer med stenåldersboplatser, rösen, gravfält, husgrunder, stensträngar, fornborg, sojden (tjärdalar) samt vägmiljö från bronsålder. Bebyggelse från 1700- och 1800-tal

I län beslut RAÅ 1997-08-18. Dokument uppdaterat 2013-09-11. Dokument uppdaterat 2019-01-08 gällande: I 2, I 4, I 5, I 6, I 8, I 9, I 10, I 11, I 12, I 13, I 14, I 15, I 16, I 17, I 18, I 22, I 23, I 24, I 34, I 36, I 50. Beslut 2019-09-25 gällande: I 1, I 3, I 7, I 21, I 25, I 27, I 28, I 29, I 30, I 31, I 32, I 33, I 35, I 37, I 38, I 39, I 40, I 41, I 42, I 44, I 45, I 46, I 47, I 48, I 49, I 61. Utgåår: I 43. Dokument uppdaterat 2019-09-26

med vitputsade manbyggnader i kalksten, tegeltak, flyglar med spåntak, underordnade ekonomibyggnader med bräddtak och gavelspetsar i trä. Fiskelägen med bodar uppförda i stolp- eller skiftesverk med fasader av stående panel. Vid Hallshuk kapell från 1600-talet. Gårdsbebyggelsens och fornlämningarnas placering i inlandets småskaliga odlingslandskap i relation till tjärdalar, stenbrott och kalkugnar, skog, myr och fiskelägen belägna i utmarken och vid kusten.

Hamra [I 42] (Hamra sn)

Motivering:

Kustnära *odlingslandskap* bestående av ett variationsrikt öppet landskap med åkrar, ängen och beteshagar, omgivna av långsträckta stenmurar belyser det extensiva bete som sedan lång tid präglar området. *Ensamgårdar* från 1700- och 1800-talet, i flera fall kopplade till förhistoriska lämningar med bruks- och bosättningskontinuitet åtminstone sedan järnålder. Bygdens historiska anknytning till havet och fiske framträder väl i fiskelägen och i Vändburgs hamn. (*Odlingslandskap, ensamgård, fornlämningsmiljö, fiskeläge, kustmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Fornlämningsmiljöer med fossil åkermark, husgrunder, fornborg och sliprännor samt medeltida bebyggelseämningar. Gårdsbebyggelse i kalk- och sandsten från 1700- och 1800-tal med bland annat flistak. En -eller tvåvånings parstugor, de flesta med branta tegeltäckta sadeltak och symmetrisk fönstersättning. Stenhus från sent 1800-tal med svagt välvda fönsteröppningar. Russgift med agtak. Gårdarnas utspridda lägen med medeltida ursprung i ett i huvudsak öppet landskap. Fiskelägena Rumsbod och Vändburgs gamla hamn med såväl trä- som stenbodas varav några med flistak. Det öppna beteslandskapet längs kusten och vägarnas ålderdomliga prägel omgivna av stenmurar. I västra delen nyodling från 1800-talet på myrmark.

Hau [I 8] (Fleringe sn)

Motivering:

Kustnära ensamgård med gårdsbebyggelse, förhistoriskt hamnläge och odlingslandskap som tydligt visar på gårdens olika näringsfång. Områdets rumsliga strukturer återspeglar i hög grad markanvändningen från äldre järnålder till 1800-talet. *Odlingslandskap, ensamgård, fornlämningsmiljö*.

Uttryck:

Vikingatida hamnläge, yngre järnåldersgravar samt tidigmedeltida kyrkogård vid Hau Grönu. Hau gård med manbyggnader och uthusbyggnader i sten och bulleteknik från 1700- och tidigt 1800-tal med alla uthusbyggnader i behåll. Till gården hörande kalkbrott, kalkugn och sojde (tjärdal). Småskaligt betes- och åkerlandskap. Det rumsliga sambandet mellan gårdsbebyggelsen, inägolandskapet och kusten. Det öppna odlingslandskapets struktur med åker och före detta ängsmark närmast gårdsbebyggelsen, skog och hagmark uppe på höjden utmed landsvägen, samt mellan åkermarken och Hau träsk.

Havor [I 56] (Hablingbo sn)

Motivering:

Fornlämningsmiljö i strategiskt läge med kontinuerlig bosättning från bronsåldern till historisk tid, vid den idag utdikade och uppodlade Mästermyr.

Uttryck för riksintresset:

Husgrunder, fossil åkermark och gravfält samt två *fornborgar*, den nordost om Stora Havor känd för

I län beslut RAÅ 1997-08-18. Dokument uppdaterat 2013-09-11. Dokument uppdaterat 2019-01-08 gällande: I 2, I 4, I 5, I 6, I 8, I 9, I 10, I 11, I 12, I 13, I 14, I 15, I 16, I 17, I 18, I 22, I 23, I 24, I 34, I 36, I 50. Beslut 2019-09-25 gällande: I 1, I 13, I 17, I 21, I 25, I 27, I 28, I 29, I 30, I 31, I 32, I 33, I 35, I 37, I 38, I 39, I 40, I 41, I 42, I 44, I 45, I 46, I 47, I 48, I 49, I 61. Utgår: I 43. Dokument uppdaterat 2019-09-26

praktfulla fynd från järnåldern. Tät *gårdsmiljö* vid Havor med hus från 1700-och 1800-talen fördelade på fem parter.

Hejnum [I 17] (Hejnums och Bäls socknar)

Motivering:

Dalgångsbygd med fornlämningsmiljöer och odlingslandskap. Bebyggelsens placering på gränsen mellan inägor och utmark illustrerar väl landskapets rumsliga struktur och området återspeglar tydligt odlingslandskapets utveckling på norra Gotland från järnålder till 1800-talet. Utifrån gotländska förhållanden ovanligt liten påverkan på bebyggelsemönstret sedan 1600-talet. *Dalgångsbygd, fornlämningsmiljö, odlingslandskap.*

Uttryck:

Ett 30-tal husgrunder, 17 gravfält och ett 50-tal ensamliggande gravanläggningar, stensträngssystem och sliprännor samt flera kända vikingatida boplatser. Bildstenar, bl.a. en på ursprunglig plats. Gården Riddare med en medeltida gårdspört. Medeltida kyrkor i Hejnum och Bäl. Bebyggelse från 1700- och 1800-talet med mangårdsbyggnader och flyglar som är avfärgade och putsade, branta takfall, tegeltak, inget gavelutsprång. Gårdarnas placering längs dalgångens sidor i Hejnum, med åker- och ängsmarker ner mot dalgångens mitt, bebyggelsen på gränsen mellan inägorna (åker och äng) och utmarken.

Bro-Stainkalm [I 15] (Häftings)

Motivering:

Fornlämningsmiljö som speglar en komplett landskapsmiljö från bronsålder fram till äldre järnålder. *Fornlämningsmiljö.*

Uttryck:

Röset Bro Stainkalm med intilliggande stensättningar på södra sidan om landsvägen. På norra sidan vägen de resta stenarna Bro Oikar tillsammans med markanta stensättningar och ett par gravfält. Ett fossilt åkersystem i norra delen från bronsålder i form av stenfyllda åkervallar inom ett ca 2 ha stort område och intill detta en skeppssättning, flera rösen och många stensättningar. Den rumsliga lokaliseringen av gravar till häll- och utmarker.

Kräklingbo och Hammarsudden [I 29] (Kräklingbo sn)

Motivering:

Rumsligt väl sammanhållet, småskaligt och överblickbart *odlingslandskap* som speglar en bygds utveckling från äldre järnåldern till nutid, i hög grad kopplat till naturförhållandena på platsen. Området vid kyrkan har rötter långt ner i brons- och stenålder och utgör ett kontinuerligt nyttjat landskap. *Ensamgårdar* vid kusten visar en medeltida inre kolonisering med utflyttning från en äldre kulturbygd under ett expansivt skede med befolkningsökning och nyodling. Även kopplat till verksamheter som fiske och handel under sen vikingatid-medeltid. (*Odlingslandskap, ensamgård, fornlämningsmiljö, kyrkomiljö*)

Uttryck för riksintresset:

Rika bronsåldersmiljöer och fossil åkermark. Fornlämningsmiljöer i form av många husgrunder, hägnader och gravar från den äldre järnåldern. Klart avgränsad inägomark i form av stensträngssystem i anslutning till vägar och nuvarande gårdar. Medeltida kyrka och medeltida

I län beslut RAÄ 1997-08-18. Dokument uppdaterat 2013-09-11. Dokument uppdaterat 2019-01-08 gällande: I 2, I 4, I 5, I 6, I 8, I 9, I 10, I 11, I 12, I 13, I 14, I 15, I 16, I 17, I 18, I 22, I 23, I 24, I 34, I 36, I 50. Beslut 2019-09-25 gällande: I 1, I 3, I 7, I 21, I 25, I 27, I 28, I 29, I 30, I 31, I 32, I 33, I 35, I 37, I 38, I 39, I 40, I 41, I 42, I 44, I 45, I 46, I 47, I 48, I 49, I 61. Utgåår: I 43. Dokument uppdaterat 2019-09-26

bebyggelselämningar. Äldre, delvis förhistoriskt vägnät. Ensamgårdar med bebyggelse med envånings parstugor och flyglar i sten under branta tegeltak från 1700- och 1800-talen vid bland annat Ekeskogs, Stenstugu, Rågåkra och Vidfälle. Traditionella ekonomibyggnader, företrädesvis i sten och mindre funktionsbyggnader som torkbastur och smedjor. Strandgårdar som Histilles med parstuga i sten i 1 ½ våning med flack taklutning, ursprungligen avsedd för stenflistak, och bakbygge. Utåt Hammarsudden småskaligt betes- och åkerlandskap med hamlade askar, gläntor och dungar. Ensligt belägen strandbebyggelse, bland annat Stora Hammars i sten- och skiftesverksteknik (bulhus) från 1700- och 1800-talen och manbyggnad på hög stenfot med bakbygge. Fiskelägen vid kusten. Vikingatida hamnplats vid Stora Hammars.

Kyllaj-Lörge [I 11] (Hellvi sn)

Motivering:

Två kalkindustrimiljöer med anläggningar för arbete och boende som avspeglar kalkproduktionens tekniska och sociala utveckling från 1600- till 1900-talet. *Industrimiljö.*

Uttryck:

Sammanlagt åtta ruiner av kalkugnar från olika tidsepoker ligger samlade i tre grupper utmed kusten, därtill rester av kalklador och lämningar efter hamnar. Kalkpatrongården Strandridaregården i Kyllaj, med manbyggnad från 1738, tillhörande flygel och tullbod, samtliga byggnader uppförda i kalksten med gulputsade fasader. Disponentbostad vid Lörge från 1899 och serveringsbyggnad från 1907 uppförd i kalksten på sockel, båda med spritputsade fasader och papptak. Tillhörande stall och avträde. Kalkpatrongårdens placering, en bit upp från kusten vid den branta sluttningen mot havet. Kalkpatrongårdens och disponentbostadens placeringar och rumsliga sammanhang med närhet till kalkugnar och utskeppningshamnar. Kalkugnarnas kustnära placering i anslutning till hamnarna.

Lansa-Marpes [I 5] (Fårö sn)

Motivering:

Odlingslandskap och fornlämningsmiljöer med bebyggelsemiljöer och lämningar efter agrar verksamhet som speglar ett kontinuerligt nyttjat odlingslandskap från äldre järnålder fram till idag. *Odlingslandskap, fornlämningsmiljö.*

Uttryck:

Bebyggelsemiljöer från 1700- och 1800-tal vid Lansa och Marpes med vitkalkade mangårdsbyggnader uppförda i kalksten med tegeltak, större ekonomibyggnader med flera funktioner. Gården Lansa är fördelad på fem parter med ett ålderdomligt, tätt bebyggelsemönster med partstomterna gående in i varandra. Fornlämningsmiljöer från äldre järnålder i form av husgrunder och stensträngssystem. Lambgiftar med agtak, lämningar efter kvarnar, sojden (tjärdalar) och kalkugnar i utmarken. Hägnader i form av stenmurar. Det öppna landskapet kring gårdarna speglar de rumsliga sambanden mellan bebyggelsen, åkermarkerna, inhägnade hagar och vägar.

Lausbackar [I 35] (Lau sn)

Motivering:

Småskaligt 1800-talspräglat *odlingslandskap* med bruks- och bosättningskontinuitet från stenåldern fram till idag, placerat i anslutning till höjdsträckningen Lausbackar (en före detta ö). Fornlämningsmiljöer från stenålder till sen vikingatid. Medeltida kyrkomiljö och gårdsbebyggelse

I län beslut RAÅ 1997-08-18. Dokument uppdaterat 2013-09-11. Dokument uppdaterat 2019-01-08 gällande: I 2, I 4, I 5, I 6, I 8, I 9, I 10, I 11, I 12, I 13, I 14, I 15, I 16, I 17, I 18, I 22, I 23, I 24, I 34, I 36, I 50. Beslut 2019-09-25 gällande: I 1, I 13, I 17, I 21, I 25, I 27, I 28, I 29, I 30, I 31, I 32, I 33, I 35, I 37, I 38, I 39, I 40, I 41, I 42, I 44, I 45, I 46, I 47, I 48, I 49, I 61. Utgår: I 43. Dokument uppdaterat 2019-09-26

från 1700 -och 1800-tal i ett öppet, småskaligt och mosaikbetonat inägolandskap, som tillsammans ger en kontinuitet i markanvändningen från förhistorisk tid till nutid. (*Odlingslandskap, fornlämningsmiljö, gårdsmiljö, kvarnmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Stenåldersboplatser, skeppssättningar och stensättningar, flera gravfält från järnåldern, fornborg och vikingatida-medeltida hamn. Medeltida miljö med stor medeltida stenkyrka och intilliggande ruin av sammanbyggd prästgård och kastal. Gårdar med varierad bebyggelse från 1700- och 1800-talen. Stolpkvarnar av trä och ett varierat beteslandskap på höjden med en blandning av åkrar och beteshagar avgränsade med ett omfattande trähägnadssystem samt rester av ängsmark. Stenmurar. Gårdsbebyggelsens placering utmed vägarna som löper på ömse sidor av höjdsträckningen Lausbackar. Kyrkomiljön med framträdande placering på kanten till höjdsträckningen. Betes- och åkerlandskap på Lausbackar med flertalet kvarnar. Utblick från höjden med fria siktlinjer över kust och hav. I söder en utlöpare från höjdsträckningen (Litorinavallen, den forntida strandvallen) med stora gravfält, avskilda från dåtida boplatser.

Lickershamn [I 50] (Stenkyrka sn)

Motivering:

Kustmiljö med lång kontinuitet med varierande fornlämningsmiljöer. Platsen har ett isolerat läge i förhållande till socknens övriga bebyggelse. Miljön återspeglar utvecklingen i ett kustlandskap från stenålder fram under 1900-talet där strandnära bosättningar utvecklats till att bli ett mer permanent fiskeläge från 1600-tal till modern tid. *Kustmiljö, fornlämningsmiljö, fiskeläge*.

Uttryck:

Stenåldersbosättningar intill den tidigare kustlinjen. Vikingatida gravfält direkt intill den samtida hamnen. Dalgången är omgiven av markanta klinthöjder där tre fornborgar från järnåldern ligger strategiskt placerade över hamnområdet och omgivande landskap. Hamnen och fiskelägets skyddade lokalisering längst in i viken omgiven av den markanta klinten. Fiskeläge med strandbodas, salteri och vågbod från 1930-talet.

Lojsta [I 54] (Lojsta sn)

Motivering:

A. *Fornlämningsmiljö* med lämningar efter järnåldersbosättning.

B. *Borgmiljö* i strategiskt läge mellan vägar invid en rad djupa träsk i kuperat, delvis skogsbevuxet, landskap. (*Skansmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

A. Stensträngssystem och järnåldershusgrunder, varibland den på 1930-talet rekonstruerade järnåldersgården Lojstahallen.

B. Resterna av vitalianborgen Lojsta slott från 1300-talet och norr därom en skans. Medeltida kyrka med bevarade glasmålningar.

I området ingår även:

Gårdsbebyggelse från 1800-talet med en del äldre inslag.

Muramaris-Brucebo [I 19] (Visby sn)

Motivering:

Två tidstypiska konstnärsmiljöer från 1900-talets början i anslutning till kustområdet norr om Visby,

I län beslut RAÅ 1997-08-18. Dokument uppdaterat 2013-09-11. Dokument uppdaterat 2019-01-08 gällande: I 2, I 4, I 5, I 6, I 8, I 9, I 10, I 11, I 12, I 13, I 14, I 15, I 16, I 17, I 18, I 22, I 23, I 24, I 34, I 36, I 50. Beslut 2019-09-25 gällande: I 1, I 13, I 17, I 21, I 25, I 27, I 28, I 29, I 30, I 31, I 32, I 33, I 35, I 37, I 38, I 39, I 40, I 41, I 42, I 44, I 45, I 46, I 47, I 48, I 49, I 61. Utgår: I 43. Dokument uppdaterat 2019-09-26

med byggnader och trädgårdsanläggningar speglade tidens ideal och konstnärsdrömmar. (*Kognitiv miljö*).

Uttryck för riksintresset:

Konstprofessorn Johnny Roosvals "Muramaris" med villa och trädgård i italiensk stil, och konstnären William Blair Bruces "Brucebo" med bl.a. trädgårdsmästarbostadengelskinspirerad korsvirkestil.

I området ingår även:

Fiskeläge.

Nore och Austreområdet [I 47] (Vamlingbo sn)

Motivering:

Kustnära *odlingslandskap* där fyra *ensamgårdar* är belägna i gränzonen mellan inägor och utmark bestående av betes- och skogslandskap. Det överblickbara landskapsrummet följer i stora drag det som historiskt sett utgjort inägomark och landskapet är rikt på stenhägnader. Bebyggelsen från 1700- och 1800-talen och *fornlämningsmiljöer* med kontinuitet från förhistorisk tid bildar tillsammans de synliga spåren av det kontinuerligt nyttjade landskapet och utan påtaglig påverkan av laga skifte eller utflyttning av gårdsparter. *Fiskeläge* vid kusten visar på husbehovsfiskets betydelse för det samlade näringsfånget. (*odlingslandskap, ensamgård, fornlämningsmiljö, fiskeläge*)

Uttryck för riksintresset:

I den sydvästra delen av området återfinns kustnära bronsåldersrösen, stensättningar och resta stenar. Bebyggelse från 1700- och 1800-talet, där gården Nore har ett vikingatida-medeltida ursprung. De fyra gårdarna har genom partsklyvning utvecklats till två-fyra gårdsparter vardera och återfinns grupperade i två områden. Gårdsbebyggelsen ligger i centrum av sina respektive odlings- och betesmarker, som omges av ett hed- och skogslandskap.

Vita en- och tvåvånings manbyggnader i sand- och kalksten med tegeltak samt uthus och kvarnar i sten. Omfattande system av stenvägar. Det vidöppna hedlandskapet med fria siktlinjer och rumsliga samband mellan gårdar, inägor och utmark. Alvarliknande betesmarker och ett slutet skogsområde söder om gårdarna, mot stranden. Fiskeläget Norebod med putsade stenbodar från 1700- till 1900-talet placerade sida vid sida med gavlarna vända mot havet.

Norrbyområdet [I 45] (Vamlingbo sn)

Motivering:

Bymiljö bestående av en tät samling av gårdar från 1700- och 1800-tal, belägna utmed vägen som löper genom området i nord-sydlig riktning i ursprunglig sträckning. Gårdarna ligger i sina ursprungliga lägen från medeltid och är rumsligt och funktionellt kopplade till omgivande *fornlämningsmiljöer* i form av fossil åkermark från äldre järnålder. I landskapet runt gårdarna och längs vägen finns många välbevarade stenvägar som hägnar in skilda ytor på ett för området Sudret karaktäristiskt sätt. Norr om gårdarna finns en under historisk tid en gemensamt nyttjad betesmark dit även bygemensamma väderkvarnar lokaliserats. Detta samnyttjande i form av allmänningar i historisk tid är ett karaktäristiskt särdrag för Gotlands sydligaste socknar. (*Bymiljö, fornlämningsmiljö*)

Uttryck för riksintresset:

Radbyliknande, tät gårdsbebyggelse från 17- och 1800-talet längs medeltida eller ännu äldre

I län beslut RAÅ 1997-08-18. Dokument uppdaterat 2013-09-11. Dokument uppdaterat 2019-01-08 gällande: I 2, I 4, I 5, I 6, I 8, I 9, I 10, I 11, I 12, I 13, I 14, I 15, I 16, I 17, I 18, I 22, I 23, I 24, I 34, I 36, I 50. Beslut 2019-09-25 gällande: I 1, I 3, I 7, I 21, I 25, I 27, I 28, I 29, I 30, I 31, I 32, I 33, I 35, I 37, I 38, I 39, I 40, I 41, I 42, I 44, I 45, I 46, I 47, I 48, I 49, I 61. Utgår: I 43. Dokument uppdaterat 2019-09-26

vägsträckning. Parstugor och enkelstugor i ett och två plan. Medeltida bebyggelselämningar i form av grindstolpar, trolig kastalruin och medeltida husruin. I omgivande odlingslandskap finns omfattande fossila åkrar, från äldre järnålder. Bottarvegården, centralt belägen i miljön och med för Sudret (södra Gotland) typisk gårdsbebyggelse. Bostadshuset i sand- och kalksten är en parstuga i två plan med kök och brygghus i bakbygget och under tak av sandstensflis. En lång agtäckt ladugård placerad utmed landsvägen. Bebyggelsens koppling till vägen, med hus och gårdsmiljöer på båda sidor speglar en historia med rötter i medeltid. Innanför gårdsbebyggelsen vidtar odlingslandskapet. I norr, på Hundlausar, ligger en tidigare samfälld öppen betesmark med flera kvarnar i rad på en svag åsrygg samt en lammgift med agtak. Stenmurar.

Närkusten [I 36] (Närs sn)

Motivering:

Kustlandskap med ett stort antal för Gotland traditionella fiskelägesmiljöer. Lämnings från vikingatid och från tidigare fiskelägen, numera belägna på avstånd från kustlinjen, visar tydligt på hur området nyttjats för fiske och handel från vikingatid till 1900-talet och hur dessa aktiviteter har följt strandens förskjutning över tid. *Kustsamhälle, fiskeläge, fornlämningsmiljö.*

Uttryck:

Ett flertal järnåldersgravfält varav ett söder om Rikvide med närmare 800 gravar med förekomst av bildstenar. Vikingatida hamnläge vid Hamngården med gravfält och flertalet svärdslipningsstenar. Skansanläggningar från 1700-talet på Kapelludden och vid Närs gamla hamn. Fiskelägen med gistgårdar, båtlänningar, lysstänger (fiskefyrrar), bryggor och pirar. Strandbodarna uppförda i murad kalksten eller trä. I huvudsak är strandbodarna placerade i klungor invid hamnen, vid Kapellets fiskeläge är bodarna placerade på en lång rad med långsidan mot vattnet. Det flacka och öppna strandlandskapet med vikar och uddar och ofta steniga stränder. Det i långa stycken helt öppna landskapet med visuell överblickbarhet.

Paviken-Västergarn [I 23] (Västergarns sn)

Motivering:

Kustnära handelsplats med fornlämningar som visar spår från påbörjad stadsstruktur i Västergarn. Hamnanläggningar på Kronholmen och i den tidigare havsviken Paviken som återspeglar en betydelsefull hamn och handelsplats från vikingatid. Fornlämningsmiljöerna visar på att handelsplatsen utvecklades med försvars- och hamnanläggningar från medeltid och framåt. *Handelsplats, kommunikationsmiljö.*

Uttryck:

I anslutning till Västergarnsån spår av hamninlopp, vikingatida pålspärrar och kajanläggningar. Längs stor del av östra stranden av Paviken, upp till utloppet för Idån, omfattande spår av vikingatida hamn- och handelsaktiviteter i form av kulturlager, gravfält och kajanläggningar. Kyrka, kastal, kyrkoruin och halvcirkelformad stadsvall från medeltiden vid Västergarn. Den halvcirkelformade stadsvallen som tydligt avgränsar Västergarns centrala, medeltida delar mot omkringliggande land men med en öppenhet mot kusten. De öppna vyerna över Paviken från väst och söder som bildar grund för förståelsen av Paviken som tidigare havsvik och medeltida hamnplats. Det visuella sambandet mellan Paviken i öster ut mot näset, den skyddande landtungan, samt Kronholmen ut mot havet. Fiskerännor i Pavikens utlopp. Försvarsanläggningar i form av skans och skyttevärn, samt inseglingsanordningar, farled och hamnanläggningar. Fyrplats från 1800-talet.

I län beslut RAÅ 1997-08-18. Dokument uppdaterat 2013-09-11. Dokument uppdaterat 2019-01-08 gällande: I 2, I 4, I 5, I 6, I 8, I 9, I 10, I 11, I 12, I 13, I 14, I 15, I 16, I 17, I 18, I 22, I 23, I 24, I 34, I 36, I 50. Beslut 2019-09-25 gällande: I 1, I 3, I 7, I 21, I 25, I 27, I 28, I 29, I 30, I 31, I 32, I 33, I 35, I 37, I 38, I 39, I 40, I 41, I 42, I 44, I 45, I 46, I 47, I 48, I 49, I 61. Utgår: I 43. Dokument uppdaterat 2019-09-26

Petes [I 27] (Habblingbo sn)

Motivering:

Kustnära välbevarat *odlingslandskap* med tydlig uppdelning mellan inägor och utmark. Välbevarad gårdsbebyggelse som speglar en *gårdsmiljö* från 1700- till 1900-tal. (*Odlingslandskap, gårdsmiljö, kustmiljö, kvarnmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Bostadshus i form av tvåvånings parstugor vid de två gårdsparterna Petes, samt Lilla Hallwards, samt kompletterande bulbostadshus, flygel och stor bulladugård vid Petes. Enhetlig uppdelning mellan mangård med bostadshus med flygel eller flyglar och trädgård samt fägård med ekonomibyggnaderna grupperade runt. Smedja med snickarbod, stolpkvarn och två strandbodas. Det öppna landskapet med siktlinjer mot gårdsbebyggelsen i central placering mitt i inägorna, och samtidigt med närhet till utmark och skog i öster och havet med strandbodas i väster.

Roma kloster [I 21] (Roma och Halla socknar)

Motivering:

Centralbygd och *klostermiljö* av mycket stor betydelse som gotländskt rätts- och maktcentrum från järnåldern till 1700–1800-talen. Plats för det gutniska alltingets årliga möten samt för det år 1164 grundade cistercienserklostret. Efter reformationen plats för kungsgård och residens för öns landshövdingar. Efter det att anläggningen hade förlorat sin användning som residens ny användning inom Kronan, bland annat som militärförläggning och krigsflygfält under andra världskriget samt förråd därefter. (*Centralbygd, klostermiljö, fornlämningsmiljö, herrgårdsmiljö, trädgård*).

Uttryck för riksintresset:

Roma medeltida sockenkyrka, ruiner av cistercienserklosteranläggning och -kyrka samt delvis bevarade fiskdammar. Kungsgård och residens för landshövdingen, uppbyggt av material från klostret, med manbyggnad, dubbla flyglar och stora ekonomibyggnader med inslag av medeltida murverk. Trädgårdsanläggning och ett system av alléer från tidigt 1700-tal och utökade under 1800-talet. Alléträd som lind och lönn. Storskaligt odlingslandskap hörande till godset/arendegården. Klosters, senare kungsgårdens avskilda och samtidigt på avstånd framträdande belägenhet i det storskaliga odlingslandskapet. Systemet av skuggande alléer, sammanstrålande mot kungsgården, med huvudallén som axel mellan sockenkyrka och huvudentrén på kungsgårdens Corps-de-logi (manbyggnad). Luckan i huvudaxelns trädrader som visar krigsflygfältet under andra världskriget. Arendegårdens tjänstebostäder i anslutning huvudallén.

S:t Olofsholm [I 10] (Hellvi sn)

Motivering:

Traditionsbärande landskap på en hög udde med rester efter ett kapell där en viktig del av Gutasagan återspeglas från 900- till 1000-talet efter Kristus. Industrimiljö med Gotlands äldsta kalkindustri med produktion från tidigt 1600-tal. Spår av hela produktionskedjan ger sammantaget en helhetsbild av ett för- och tidigindustriellt produktionsområde. Sambandet med

I län beslut RAÅ 1997-08-18. Dokument uppdaterat 2013-09-11. Dokument uppdaterat 2019-01-08 gällande: I 2, I 4, I 5, I 6, I 8, I 9, I 10, I 11, I 12, I 13, I 14, I 15, I 16, I 17, I 18, I 22, I 23, I 24, I 34, I 36, I 50. Beslut 2019-09-25 gällande: I 1, I 13, I 17, I 21, I 25, I 27, I 28, I 29, I 30, I 31, I 32, I 33, I 35, I 37, I 38, I 39, I 40, I 41, I 42, I 44, I 45, I 46, I 47, I 48, I 49, I 61. Utgå: I 43. Dokument uppdaterat 2019-09-26

cementindustrin i Slite tydliggör kalhanteringens kontinuitet och utveckling från småskalig och hantverksmässig till storskalig och industriell. De två tidsskikten överlagrar delvis varandra geografiskt och ger området en sammansatt historia. *Industrimiljö*.

Uttryck:

Kalkbergsudde med vid utblick över havet, rester av medeltida pilgrimskapell. Det öppna hedlandskapet och den markanta höjden speglar höjdens betydelse för anläggandet av kyrkan. Kalkpatrongård och kalkindustrimiljö med kalkbrott, smedja, banvall för järnväg, rester av kalkugn, kalklador och utskeppningshamn med dykdalber (förtöjningsanordningar). Tidigare arbetarbostad i de ombyggda resterna av kapellet på höjden. Det nära förhållandet mellan kalkbrott, kalkpatronbostad med kontor samt hamn, överblickbart från höjden med resterna av kapellet som även har haft funktion under industriepoken. Från höjden fri siktlinje mot väster och cementindustrin i Slite.

Sigsarve-Suderbys [I 16] (Hangvars sn)

Motivering:

Ensamgård i två parter med gårdsbebyggelse och odlingslandskap, samt fornlämningar i form av förhistoriska bosättningar som tillsammans speglar hur markanvändning och bebyggelse utvecklats på norra Gotland från järnålder till 1800-tal. *Ensamgård, odlingslandskap, fornlämningsmiljö*.

Uttryck:

Husgrunder, hägnader, gravar från den äldre järnåldern. Manbyggnader och uthus för olika behov i sten och bulhusteknik från 1700- och 1800-talet. Småskaligt betes- och åkerlandskap. Bebyggelsens och vägarnas karaktäristiska läge och placering mellan inägorna i öster och utmarken i väster. Betes- och åkermarkens anpassning till de naturgeografiska förutsättningarna med få strukturella förändringar under 1900-talet.

Sojvide-Gervide [I 22] (Sjonhems och Vänge socknar)

Motivering:

Tät och sammanhållen fornlämningsmiljö i ett förhistoriskt odlingslandskap. Järnåldersgårdarnas placering i områdets centrala delar samt de medeltida gårdslägena längs vägarna i områdets yttre delar avspeglar väl landskapets rumsliga förändringar utifrån hur odling, djurhållning, bosättning och gravhållning utvecklats från yngre bronsålder fram till 1600-talet. *Fornlämningsmiljö*.

Uttryck:

Ett stort antal husgrunder, stensträngar, fossil åkermark, stort gravfält från yngre bronsålder- äldre järnålder samt fornborgar. De förhistoriska gårdslägena i den senare tidens ängsmarker, tämligen lågt och i flera fall intill den stora, idag utdikade, myren centralt i området. De medeltida välbevarade gårdslägena belägna längs vägarna i området yttre delar. De rumsliga sambanden och siktlinjerna mellan de förhistoriska och de medeltida gårdslägena.

Sundre [I 48] (Sundre sn)

Motivering:

En perifert belägen socken med ett för Gotland säreget och storslaget kustnära *odlingslandskap* som är öppet, kuperat och med stora delar välhävdade alvarmarker. Landskapet har ålderdomlig prägel med få förändringar i markanvändning efter 1700-talet och är rikt på fornlämningar och välbevarade

I län beslut RAÅ 1997-08-18. Dokument uppdaterat 2013-09-11. Dokument uppdaterat 2019-01-08 gällande: I 2, I 4, I 5, I 6, I 8, I 9, I 10, I 11, I 12, I 13, I 14, I 15, I 16, I 17, I 18, I 22, I 23, I 24, I 34, I 36, I 50. Beslut 2019-09-25 gällande: I 1, I 13, I 17, I 21, I 25, I 27, I 28, I 29, I 30, I 31, I 32, I 33, I 35, I 37, I 38, I 39, I 40, I 41, I 42, I 44, I 45, I 46, I 47, I 48, I 49, I 61. Utgår: I 43. Dokument uppdaterat 2019-09-26

hägnader. Centralt i socknen finns ett mindre *sockencentrum* med medeltida kyrka, kastal, före detta skola och fattigstuga. Utmed kusten fiskelägen, fyrplats och stenbrott med anknytning till jordbrukets binärningar. Gårdsmiljöer från främst 1800-talet präglad av lokala byggnadsmaterial som sten, kalk och tak av sandsten eller ag. *Odlingslandskap*. (*Sockencentrum kustmiljö, kyrkomiljö, kvarnmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Omfattande spår från förhistorisk tid i form av lämningar från stenålder till medeltid. Stenåldersboplatser finns vid Hoburgen och Skoge. Bronsåldersrösen avtecknar sig mot den forna kusten, framför allt i områdets sydöstra del, och mindre gravfält och enstaka gravar återfinns ute på hållmarkerna och i gränzonen mellan inägor och utmark. Medeltida bebyggelseämningar och hålväg. I kustzonen finns ovanligt många stenblock med slipytor och sliprännor. Såväl längst i öster som i väster finns små fiskelägen med ett förhistoriskt ursprung, där platsen vid Rivet kan ha fungerat som hamn under vikingatid. Enstaka strandbodas i sten eller trä på den flacka, öppna kusten. Ruin av livräddningsstation och fyrplats. Medeltida kyrka med runristade gravhällar, medeltida bebyggelseämningar bl a prästgårdsruin och en av Gotlands största kastaler. Skolhusmiljö och sockenstuga. Spridd gårdsbebyggelse i sten från 1800-talet, varav en del med flistak och ekonomibyggnader med agtak. Omfattande system av stenmurar runt ägorna, utmed vindlande vägar och på alvarmarkerna. Grusvägar kantade av stenmurar. Den markanta klintkanten Husrygg kusten som skiljer alvar- och jordbruksmarkerna från stranden på västra sidan. Vägen mot Hoburgen utmed klintkant mellan alvar- och åkermark. Sandstensbrott för bland annat slipsten, särskilt påtagliga längs den västra kusten. Lambgiftar och sexkantiga väderkvarnar av sten i utmarken. Gårdsbebyggelsens placering, huvudsakligen längs vägarna och på kanterna på ömse sidor om en uppodlad, flack dalgång samt i övergången mellan inägor och utmark. Kyrkomiljöns framträdande placering på en höjd. Ett helt obebyggt betespräglad, öppet hedlandskap öster om Skoge och Ottes.

Tjelvars grav mm [I 51] (Boge och Gothems sn)

Motivering:

Tät och välbevarad *fornlämningmiljö* från brons- och järnåldern belägen i skogsklädd moränmark intill viktigt åutlopp.

Uttryck för riksintresset:

Rösen, bla "Majster rojr", och skärvstenshögar, ett flertal skeppssättningar, bl.a. Tjelvars grav, gravfält, stensättningar, två intill varandra liggande *fornborgar* samt fossilt åkersystem.

Torsburgen [I 61] (Kräklingbo och Gammelgarn sn)

Motivering:

Storskalig *fornlämningmiljö* med flertalet fornborgar, däribland Torsburgen som är Gotlands största samt en av norra Europas största fornborgar. Området speglar försvarshistoria från äldre och yngre järnålder och hur fornborgarna strategiskt placerats utifrån naturförhållanden och topografi. Området är opåverkat av sentida bebyggelse och i området finns även flera stenbrott med koppling till uppförandet av fornborgarna samt för brytning av byggnadssten under medeltid och senare tid. *Odlingslandskap* och *gårdsmiljöer* med lång kontinuitet och rik förekomst av fornlämningar vid

I län beslut RAÅ 1997-08-18. Dokument uppdaterat 2013-09-11. Dokument uppdaterat 2019-01-08 gällande: I 2, I 4, I 5, I 6, I 8, I 9, I 10, I 11, I 12, I 13, I 14, I 15, I 16, I 17, I 18, I 22, I 23, I 24, I 34, I 36, I 50. Beslut 2019-09-25 gällande: I 1, I 3, I 7, I 21, I 25, I 27, I 28, I 29, I 30, I 31, I 32, I 33, I 35, I 37, I 38, I 39, I 40, I 41, I 42, I 44, I 45, I 46, I 47, I 48, I 49, I 61. Utgår: I 43. Dokument uppdaterat 2019-09-26

Hajdeby, strax öster om Torsburgen. (*Fornlämningsmiljö, odlingslandskap, gårdsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Fornborgen Torsburgen där den naturliga klintkanten utgör försvarsbarriär, kompletterad med en två kilometer lång stenmur i de flackare södra delarna. Den närliggande fornborgen Herrgårdsklint med spår av bebyggelse inom borgen och omgivande mur. Sambandet mellan intilliggande omgivande fornborgar och vårdkaseplatser. Överblick över kusten och omgivande kulturlandskap.

Millklint med spår av stenbrytning med anknytning till uppförandet av fornborgarna och senare tiders bebyggelse. Bebyggelse från 1700- och 1800-talen vid de tre gårdsparterna vid Hajdeby, där marken har brukats i lång kontinuitet. Fornlämningar samtida med försvarsborgarna i form av husgrunder, stensträngar, odlingsytor, gravar och slipskåror i håll. Gårdsmiljön ligger i Torsburgens närmaste upplevelseområde och utgör upptakt till fornborgen utmed tillfartsvägen österifrån.

Uggarde-Vinarve [I 38] (Rone sn)

Motivering:

Omfattande och komplex *fornlämningsmiljö* från brons- och järnåldern belägen i kustnära ängs- och hedmark med bl a "Uggarde rojr", Gotlands största bronsåldersröse. Historisk och rumslig koppling till sentida *gårdsmiljöer* från framför allt 1800-tal med boplatkontinuitet från troligen medeltid.

Landskap med bronsåldersrösen längs den forna kustlinjen, utgör ett av Gotlands bättre exempel på hur landskapet nyttjades under bronsålder och äldre järnålder. (*Odlingslandskap, gårdsmiljö, fornlämningsmiljö*)

Uttryck för riksintresset:

Koncentration av stora rösen från bronsåldern i ett låglänt och öppet landskap utmed den forna kustlinjen. Spridda mindre gravfält och enstaka gravar i området i form av skeppssättningar och stensättningar. Inåt land bebyggelselämningar och odlingslämningar från järnålder i form av såväl husgrunder som stensträngar och fägator. Stort sammanhängande område med fossil åkermark bestående av ett 60-tal vallomgivna försänkta åkerytor. Hällar med sliprännor. Småskaligt betes- och åkerlandskap som är ringa påverkat av laga skiftet vid slutet av 1800-talet med ett stort antal stenmurar. Öppna och betespräglade strandmarker. Manbyggnader och uthusbyggnader i sten och bulteknik från 1700- och tidigt 1800-tal med alla uthusbyggnader i behåll.

Vallhagarområdet [I 25] (Frøjels sn)

Motivering:

Fornlämningsmiljö med en av Gotlands största järnåldersboplatser med välbevarade boplatlämningar. Området speglar en betydelsefull boplat från bronsålder till äldre järnålder där gravfältens strategiska placeringar ringar in det öppna inägolandskapet. (*Fornlämningsmiljö*)

Uttryck för riksintresset:

Ett stort antal husgrunder, malstenar, fägator, fossil åkermark och stensträngssystem från äldre järnålder samt flera gravfält och vägsträckningar från olika tidsperioder.

Gravfälten i väster, norr och öster vars strategiska placeringar ringar in det öppna inägolandskapet. Boplatens placering mellan utmarken i väster och inägorna i öster.

Gårdsbebyggelsens placering på en ås i öster med utblick över det centrala, lägre belägna odlingslandskapet med järnåldersbyn Vallhagar åter högre beläget i områdets västra del. I det centrala området åkeröar med skog och högre vegetation samt ytterligare lämningar av järnåldersbebyggelse. Det öppna landskapet vid Vallhagars fornby som ger en tydlig överblick.

I län beslut RAÅ 1997-08-18. Dokument uppdaterat 2013-09-11. Dokument uppdaterat 2019-01-08 gällande: I 2, I 4, I 5, I 6, I 8, I 9, I 10, I 11, I 12, I 13, I 14, I 15, I 16, I 17, I 18, I 22, I 23, I 24, I 34, I 36, I 50. Beslut 2019-09-25 gällande: I 1, I 13, I 17, I 21, I 25, I 27, I 28, I 29, I 30, I 31, I 32, I 33, I 35, I 37, I 38, I 39, I 40, I 41, I 42, I 44, I 45, I 46, I 47, I 48, I 49, I 61. Utgår: I 43. Dokument uppdaterat 2019-09-26

Verkegards-Dämba [I 4] (Fårö sn)

Motivering:

Kustanknutet odlingslandskap med förhistorisk bruknings- och bosättningskontinuitet med småskaliga, delvis oskiftade gårdsmiljöer belägna i ett öppet landskap med betade hedmarker. Miljön utgör ett pedagogiskt exempel på kontinuerligt nyttjat odlingslandskap från bronsåldern fram till idag. Fornlämningsmiljö. *Odlingslandskap, gårdsmiljö, fornlämningsmiljö.*

Uttryck:

Bebyggelsemiljöer från 1700- och 1800-tal vid Verkegards, Friggars, Hammars och Dämba med vitkalkade mangårdsbyggnader uppförda i kalksten med tegeltak, mindre ekonomibygnader i trä och sten med faltak. Ett antal lambgiftar och ekonomibygnader med agtak. Tydliga spår av brukade åkertegar i utmarkerna. Sten- och trähägnader, sojden (tjärdalar), kalkugnar, linbastur och väderkvarnar i sten. Engelska kyrkogården vid Ryssnäs. Det öppna landskapet och de rumsliga sambanden mellan själva bebyggelseplatsen och det omgivande landskapet i form av åkrar, vägen som leder till gårdarna, de inhägnade betesmarkerna längre ut och gårdarnas koppling till havet.

Visby [I 20]

Motivering:

Unik tidigmedeltida muromgärdad stad, Östersjöhandelns ledande metropol t.o.m. 1200talets slut. Hansans födelsestad som i planmönster och bebyggelse ännu väl speglar handel, hantverk och sjöfart samt stadens förvaltningsfunktioner och sociala förhållanden från medeltid fram till modern tid. *(Stadsmiljö, Fornlämningsmiljö).*

Uttryck för riksintresset:

Medeltida gatunät och tomtstruktur i det centrala stadsområdet och ett nät av infartsvägar utanför detta. Mariakyrkan, kyrkoruiner och medeltida stenhus. Försvarstornet Kruttornet vid platsen för den medeltida hamnen samt ringmuren med vallgravar och en obebyggd zon där utanför. Lämningar av Visborgs slott. Stadsbebyggelse i sten och trä från 1600-1800-talen. Småhusbebyggelse och bevarad planstruktur som under 1700- och 1800-talen växte fram på Klinten och utmed de gamla vägsträckningarna runt det medeltida bebyggelseområdet. Parker och grönstråk.

Institutionsbyggnader och annan bebyggelse som hör samman med funktionen som residens- och domkyrkostad. Medeltida kulturlager.

I området ingår även:

Under staden finns boplatzlämningar från stenåldern. Kalkugnar.

Vivesholm [I 24] (Sanda sn)

Motivering:

Borg- och skansmiljö med anläggningar för försvar vilket speglar en viktig anläggning för kustförsvarsvarssystemet på Gotland från 1300- till 1700-talet. *Borg- och skansmiljö.*

Uttryck:

Medeltida rektangulär borganläggning från 1300-talet, omgiven av vallgravar. Samtida bebyggelselämningar i form av bland annat bakstuga och smedja söder om borganläggningen, ytterligare vallgravar längre söderut. Viken mellan Vivesholm och Sågholmen samt Räveln med

I län beslut RAÅ 1997-08-18. Dokument uppdaterat 2013-09-11. Dokument uppdaterat 2019-01-08 gällande: I 2, I 4, I 5, I 6, I 8, I 9, I 10, I 11, I 12, I 13, I 14, I 15, I 16, I 17, I 18, I 22, I 23, I 24, I 34, I 36, I 50. Beslut 2019-09-25 gällande: I 1, I 13, I 17, I 21, I 25, I 27, I 28, I 29, I 30, I 31, I 32, I 33, I 35, I 37, I 38, I 39, I 40, I 41, I 42, I 44, I 45, I 46, I 47, I 48, I 49, I 61. Utgåar: I 43. Dokument uppdaterat 2019-09-26

omkringliggande vattenområde som har varit uppankringsplatser för skepp. På den västra vallanläggningen finns spår från 1700-talet i form av avplaningar för uppställning av kanoner.

Västlands-området [I 43] (Vamlingbo sn)

Änggårde [I 39] (Rone sn)

Motivering:

Odlingslandskap med förhistorisk bosättnings- och brukningskontinuitet från bronsåldern till idag. Ängs- och hagmarker som tillsammans med de välbevarade *gårdsmiljöerna* från 1700- och 1800-tal ger en mycket belysande bild av hur de kustnära gårdsmiljöerna på Gotland såg ut innan laga skifte genomfördes. (*Odlingslandskap, gårdsmiljö, fornlämningsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Fem storrösen och en skärvtenshöj från bronsåldern i gränsområdet till den forna kusten, järnåldersgravfält, husgrunder, stensträngssystem med fägator och fossil åkermark i ängsmarkerna. Älvkvarnsblock (skålgropar), malstenar och slipskårestenar. Gårdsbebyggelse från 1700- och 1800-talen där några av husen och bodarna har flistak av sandsten och de övriga under branta tegeltak. Tvåvånings, symmetriskt uppbyggda parstugor i kalk- och sandsten med bakbyggen och flyglar. Gårdsbildning vid Änggårde, där tre av fyra parter ännu ligger kvar i en tät klunga på ursprunglig plats samt vid Gullgårde med två parter. Utskiftad gårdspart vid Änggårde med stort trähus. Stenmurar, oftast utförda med rundslipad kullersten från tidigare strandområden.

Öja [I 41] (Öja sn)

Motivering:

Ett kustanknutet välhävdad *odlingslandskap* med bosättnings- och brukningskontinuitet från äldre järnålder och med bebyggelse från 1700- och 1800-talen. Medeltida kyrka och omfattande stenmurssystem från framför allt sent 1800-tal som tydligt framträder i det flacka och öppna landskapet. Vid kusten flertalet fiskeläge samt fyrplats. (*Odlingslandskap, fornlämningsmiljö, fiskeläge, kustmiljö, kyrkomiljö*)

Uttryck för riksintresset:

Fossil åkermark från äldre järnålder. Bebyggelseägen och hamn från vikingatid samt slipskårestenar. Medeltida kyrka, kastalruin, prästgårdsruin, husgrund och grindstolpar. Stora gårdar med stenhus och bodar från 1700- och 1800-talet, bland annat med flistak. Ladugårdar med agtak. Fiskelägen med flistaksbodas, och äldre stenbrott. Ytterst på Faludden fyr från 1867, ruin av lotsboställe och livräddningsstation. Fria siktlinjer som möjliggör det visuella sambandet mellan gårdsbebyggelse, åkermark och beteslandskapet vid kusten. De av stenmurar ofta kantade vägarna genom området, inte minst ut på Faludden.

Östergarn [I 30] (Östergarns sn)

Motivering:

Kustnära, öppna och överblickbara *odlingslandskap* med välbevarade *gårdsmiljöer* med i många fall förhistorisk bruknings- och bosättningskontinuitet sedan bronsålder. *Fornlämningsmiljöer* med fornborgen på Grogarnsberget och sentida kustvärn visar på områdets strategiska läge vid havet i öster. Området är präglad av kalkbrytning med spår av anläggningar för produktion och utskeppning 1700- och 1800-talen, därtill en av Gotlands få herrgårdslika anläggningar, Katthamra. Välbevarade

I län beslut RAÄ 1997-08-18. Dokument uppdaterat 2013-09-11. Dokument uppdaterat 2019-01-08 gällande: I 2, I 4, I 5, I 6, I 8, I 9, I 10, I 11, I 12, I 13, I 14, I 15, I 16, I 17, I 18, I 22, I 23, I 24, I 34, I 36, I 50. Beslut 2019-09-25 gällande: I 1, I 3, I 7, I 21, I 25, I 27, I 28, I 29, I 30, I 31, I 32, I 33, I 35, I 37, I 38, I 39, I 40, I 41, I 42, I 44, I 45, I 46, I 47, I 48, I 49, I 61. Utgår: I 43. Dokument uppdaterat 2019-09-26

fiskehamnar och *fiskelägen* visar på fiskets betydelse som väsentlig näring för bygden.
(*Odlingslandskap gårdsmiljö, fornlämningsmiljö, fiskeläge, bruksmiljö, herrgårdsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Fornborgen Grogarnshuvud, stora rösen på hållmarkerna och husgrunder från järnåldern i ängena. Medeltida kyrka. Gårdar med parstugor i sten och vinkelbyggda ladugårdar i östgutnisk stil. Skans, båtmanstorp och sojden (tjärdalar) samt kustvärn och försvarsanläggningar från andra världskriget längs kusten från Grogarnshuvud till Sysne. Fiskehamnar och väderkvarnar i sten på höjder i öppet odlingslandskap. I Katthammarsvik högreståndsmiljöer med gårdsbebyggelse och arbetarbostäder från 1700- och 1800-tal, bl a kalkpatrongårdarna Borgvik och Katthamra samt länsmansgård. Sommarnöjet Annas Nöje och bebyggelse med koppling till Katthammarsvik som semesterort. Stenbrott, kalkugnar och kalkutskeppningshamn i skyddad vik. Ett varierat landskap, präglad av åker, betesmarker och skog samt närheten till hav och hamn och där kalkbrytning och -hantering har avsatt åtskilliga spår av stenhantering. Klintar vid kusten och inne på land, som ger landskapet en varierad karaktär och skyddade vikar, vid exempelvis Herrviks hamn och Färseviken på ömse sidor om Grogarnsberget.